

FÉMFONALAS LELETEK

- az ásatástól a viseletig -

SZAKMAI NAP

2025. 12. 02.

PROGRAM

CZ. NÉMETH VERONIKA:

A DABASI KÖZÉPKORI TEMETŐBEN FELLELT VISELETI ELEMÉK BEMUTATÁSA

A Pest vármegyei Dabas város középkori temetője nem ismeretlen a régész szakma számára. A területen több ízben is folyt régészeti feltárás (2012; 2013; 2018 és 2020), amely során napvilágra került egy Árpád-kori előzményekkel is rendelkező késő középkori templom nyomai. A templom mellett egy nagy kiterjedésű, hosszú időn át használt, emiatt több rétegzettségű szinttel rendelkező temetőt is feltártak a régészek. A feltárás eredményeiről több publikáció is megjelent (Rácz 2014; Rácz-Németh 2021), azonban olyan, amely kifejezetten az előkerült viseleti elemekre helyezné a hangsúlyt, még nem. A temetőre jellemző homokos, száraz talaj kitűnően konzerválta a textileket, így pártaövek, párták és ruházati elemek töredékei kerültek elő a temetkezésekkel együtt.

Előadásom során szeretném a temetőből előkerült viseleti elemeket a fémfonalas leletekkel foglalkozó szakemberek számára bemutatni, felhelyezve ezzel a dabasi temetőt is az ismert középkori viseletek térképére.

Cz. Németh Veronika
régész

Hansági Múzeum/

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola

EDŐCS JUDIT:

LEGSZEBB PÁRTÁINK –VÁLOGATÁS VAS VÁRMEGYE KÖZEL 80 PÁRTATÖREDÉKE ÉS PÁRTÁJA KÖZÜL

Szilikátrestaurátorként megtisztelő volt az a bizalom, amelyet 1998-'99-ben Bakayné Perjés Judittól kaptam, aki arra biztatott, hogy a Jákon – az akkori OMF által – a Bencés Apátság kutatása során feltárt késő-középkori és kora-újkor szerves viseletmaradványokat - többségében pártákat - tanuljam meg kibontani, megtisztítani, restaurálni. Ehhez személyes segítségét is adta: a BTM restaurátor műhelyében mutatta meg a fogásokat és ott tettem meg az első lépéseket ehhez a határterületen levő restauratori szakmának az elsajátításához.

Az évek során a Savaria Múzeum minden, korábbi leltárban levő pártaanyaga, illetve a későbbiekben leletmentések, ásatások során bekerült párták is feldolgozásra kerültek. Mára ezek száma – a töredékeket is beleértve – meghaladja a 80 db-ot.

A legszebb, legkülönlegesebb pártákról vagy ezek részleteiből láthatunk a poszteren egy válogatást.

Edőcs Judit
szilikát-restaurátor művész
Savaria Múzeum
Szombathely

FEKETE LÁSZLÓ, MAG HELLA:

FOSZTOGATÁS UTÁN IS VAN ÉLET - EGY KÉSŐ KÖZÉPKORI ARANYOZOTT EZÜST RUHADÍSZ A CSŐVÁRI VÁRBÓL

A fémkeresősök által erősen bolygatott csővári vár környezetének szisztematikus kutatását 2024-ben kezdte meg a Tragor Ignác Múzeum. Az első alkalommal került elő a poszter témáját adó aranyozott ezüst ruhadísz, amelyben fémfonalas anyagmaradványok látszanak. Értékében és ritkaságában is kitűnik a számos hadászati tárgy közül, az egyik legrejtélyesebb az előkerült 1200 darab lelet között.

Fekete László
régész
Tragor Ignác Múzeum, Vác

Mag Hella
régész, művészettörténész
Tragor Ignác Múzeum, Vác

HAJDU TAMÁS:

EGY SVÉD HUSZÁRTISZT AZ 1848-AS MAGYAR NEMZETŐR, AVAGY EGY JELŐLETLEN DAGERROTÍPIÁN MEGŐRÖKÍTETT EGYENRUHA BEAZONOSÍTÁSÁNAK LÉPÉSEI

A 2018-ban a MMA által a Nemzeti Múzeumnak adományozott állítólagos nemzetőr-dagerrotípiáról sikerült bebizonyítani, hogy az valójában egy svéd huszártisztet ábrázol. A Hadtörténeti nyugalmazott és aktív egyenruhatörténészei is egyetértenek ezzel a következtetéssel. Az MTA kutató pedagógusi pályadíjára is beadásra került a tanulmány, elismerték, hogy a következtetés, ha meglepő is, de helytálló. Kiváló, módszertani gyakorlati példa, hogy miképpen lehet egy minden külső adat nélküli képről eldönteni, csupán a belső bizonyítékok és a hadtörténeti/egyenruha történeti, ill. gombkötő ismeretek alapján, hogy kit is ábrázolhat a felvétel. A fotóműhelyre és az ábrázolt személyre sem utal rajta felirat a képen vagy hátoldalon. A mellzsinórzat és az adta az ötletet, hogy az egyenruha egyes elemei külön-külön megtalálhatóak a nemzetőrviselteken, de egyben, rendszerben nézve az egész öltözetet már olyan belső ellentmondásokat mutatott, ami bizonyossá tette, hogy nem magyar nemzetőr a megörökített. Amikor ez bizonyossá vált folytatódott a kutatás, hogyha nem magyar, akkor milyen származású lehet

dr. Hajdu Tamás
kutatótanár, gombkötő népi iparművész
Vas Vármegyei Szakképzési Centrum Sárvári Tinódi Gimnázium

LENGYEL BOGLÁRKA: FÉMFONALAS HÁLÓS FÖKÖTŐK

Az utóbbi néhány évben több hasonló főkötő került elő ásatáson sírból, kriptából. Hiánytalan fémfonalas hálós főkötőt 2020-ig egyet ismertünk, ami ép leletként került elő és kettőt, ami töredékesen maradt meg. Jelenleg hét fémfonalas hálós főkötőt ismerünk, amely típus meghatározásként, terminus technikus-ként a 2022-ben megjelent cikkben került megfogalmazásra¹. A főkötők típusainak, szerkezetének, a fémfonalak anyagvizsgálati eredményeinek összehasonlításával kerülnek bemutatásra a szorosabb vagy lazább rokonságban álló főkötők. A szombathelyi, jáki és mátészalkai főkötők mutatnak a legnagyobb hasonlóságot. A sztánai főkötő hátsó oldala annyiban tér el, hogy a négyzethálós kontyot fedő rész nem átlós elrendezésű, hanem függőlegesen és vízszintesen helyezkednek el a pikós fonatok, amelyekben a boglárók elhelyezkednek. A fejtetőn lévő kerek csipke, a fémfonalas boglárók, lamellák, islogok nagyon hasonlóak ennél a négy, épségben maradt főkötőn. A csengeri főkötő töredékes, a fejtető csipkéje kisebb,

¹ Egervári Márta – Lengyel Boglárka – Zay Orsolya: 16. századi hálós-főkötő Sztánáról, Isis · erdélyi magyar restaurátor füzetek 22. Székelyudvarhely, 2023

egyszerűbb, a hálós hátsó kontyot fedő rész is szerényebb, kevesebb islog díszíti és boglárok, lamellák nincsenek.

Az Antiochiai Anna főkötője nagyon töredékes, azon leginkább a fémfonalak és a csipkék vizsgálhatóak a szerkezetre csak következtetni lehet.

A páratlan szépségű leletek, még további vizsgálatokra, készítéstechnikai kutatásokra adnak lehetőséget.

Lengyel Boglárka
ötvös- fém restaurátor művész, régészeti-fémrestaurátor
Integrált Múzeumi Szolgáltatási Igazgatóság
Műtárgyvédelmi és Restaurátor Főosztály
MNM KK Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
LengyelBoglarka@hnm.hu
femfonalasszakmainap@gmail.com

MOÓR ANIKÓ:

14-17. SZÁZADI SELYEMSZÖVETEK FÉMFONALAINAK ÖSSZEHAISONLÍTÓ VIZSGÁLATA

Kutatásomban a 14-17. századból származó 20 darab fémfonalas selyemszövet műszeres analitikai vizsgálatait végzem szakemberek bevonásával. A szövetek készítési helyének és idejének meghatározása általában a motívumok alapján történik. Ebbe a kutatásba olyan textileket választottunk, amelyek eredetének megállapításához a motívum nem nyújt elég információt, ugyanis a különböző szövőközpontok hatottak egymásra, átvették egymás mintakincseit. Ezen kívül a vizsgált időszakban számolnunk kell a szövetek és alapanyagaik intenzív kereskedelmével is. Referenciaként tudhatóan itáliai és oszmán-török eredetű textileket is bevontunk a kutatásba. A műszeres vizsgálatok segítségével feltérképezzük a szövetekhez felhasznált fémfonalak készítéstechnikai jellegzetességeit és alapanyaguk összetételét. A természettudományos módszerekkel végzett elemzések, kiegészítve a selyemfonalak és a színezékek vizsgálatával, segíthetik a fémfonalas szövetek származásának pontosítását.

Moór Anikó textilrestaurátor
Főrestaurátor, MNMKK Iparművészeti Múzeum
PhD hallgató, Óbudai Egyetem – Anyagtudományok és Technológiák Doktori Iskola

DR. NYÁRÁDI ZSOLT:

IN SITU: FELTÁRÁS ÉS DOKUMENTÁLÁS EGY KÉSŐBBI REKONSTRUKCIÓ REMÉNYÉBEN

2025 nyarán kezdődtek el a székelyudvarhelyi Szent Miklós plébániatemplom és temetőjének régészeti feltárásai. A dokumentált 61 temetkezésből több melléklettel is rendelkezett. Ezek közül kiemelkedik a 42. sír, amelynek koponyáján egy gyöngyös pártá maradványait azonosítottuk. Hordozója nem maradt meg, de a koponya magasabban levő pozíciójának köszönhetően a gyöngyök nem csúsztak le, hanem viszonylagosan az eredetihez közeli állapotban

maradtak meg. A fehér, zöld, kék, különféle méretű gyöngyök között fémszálak, piros féldrágakövekből készített virágmotívumok is megfigyelhetők voltak. A párta nem volt felszedhető állapotban, így a terepen igyekeztünk minél részletesebb dokumentációt készíteni. Mivel a hagyományos papír alapú rajz nem lett volna elégséges, így digitális, méretarányos rajz készült. Ezt a helyszínen finomítottunk és színeztünk, abban bízva, hogy eléggé részletgazdag lesz ahhoz, hogy a későbbiekben a fejdísz rekonstruálni lehessen. A lelet nem egyedülálló a környék emlékanyagában, de részleteiben legjobban megmaradt, párhuzamai alapján a 16. század második felére, 17. század elejére keltezzük.

dr. Nyárádi Zsolt
régész
Haáz Rezső Múzeum,
Székelyudvarhely

SÖPTEI ESZTER: FÉMSZÁLAK INNOVATÍV FELHASZNÁLÁSA

A kutatás kiindulópontját a textil iparban megjelenő alternatív szálak jelentették. A fémszál használata régóta ismert. A fókuszba nem a díszítő szálként való alkalmazása, hanem mint, alapanyagból létrehozható textiliák kerültek. A fémszálak kutatása során természettudományi területeken létrehozott innovatív szálakat is vizsgálunk. A kutatás kiterjed képzőművészeti és ipar felhasználásra is egészen napjainkig bezárólag.

Söptei Eszter
Óbudai Múzeum,
Budapest

SIPOS ENIKŐ: ABAÚJVÁR, TEXTILMARADVÁNYOK ²

Abaújíváron rendkívül jelentős leletekkel együtt, fémszálak textiltöredékei is előkerültek. A lelet földlabdájában, in situ érkezett a restaurátor műterembe, ahol azonnal elkezdtük az anyagvizsgálatokat.

Az egyik (1.) vászonkötésű fémfonalas selyemszövet. keresztben beleszőtt, krepphatású selyem csíkokkal. Mindkét hosszanti oldalán 4-4 milliméteres visszahajtással szegett.

A másik (2.) alapszövege sűrűbb, vastagabb az előzőnél, keskeny, zeg-zug vonalú, fémszálak beszövésével, a tükrök részen haránt irányú, fémszálból kialakított csíkokkal.

Az 1. és 2. töredék fémfonalainak vizsgálatát XRF készülékkel végezte Maróti Boglárka fizikus, a mikroszkópos felvételeket, méret adatok Illés Levente mérnök munkája. Segítségüket ezúton is köszönjük.

A minta felületét energiadiszperzív röntgenspektrométerrel vizsgálva a minta felső kb. 1 µm-es részének összetételéről ad kvalitatív információt. A kérdés az volt, hogy

² Bakos, Gábor és Sipos, Enikő és Tóth, Csaba és Wolf, Mária (2020) Tatárjárás kori kincslelet az abaújívári ispáni várból. MAGYAR RÉGÉSZET, 9 (4). pp. 52-61. ISSN 2416-0288

az aranyozás amalgámos, forrasztásos, vagy az aranyfólia ezüstlapra kalapálásával történt e. - Az aranyozást illetően, a relatív nagyobb mennyiségben jelenlévő réz miatt, réz sóval való reakcióforrasztásra gondolunk. Tekintve, hogy a higany jelenléte elenyésző.

A vizsgálatok alapján megállapítható, hogy az 1.-es és 2.-es textiltöredékek valamikor egy tárgy részei voltak.

- A szalagok élei a vágott szalagok jellegzetes morfológiai jegyeit mutatják: szélességük nem egyforma, hol keskenyebb, hol szélesebb. A széleken folyamatosan végigfutó, merőleges rovátkák függőleges irányú vágásélt mutatnak, ami arra enged következtetni, hogy a fémszalagokat aranyozott lemezből vágták, ollóval, spirális vonalban. Így lehetett hosszú, szövésre alkalmas fonott fonalat előállítani.

A fémszálak szövet eredeti funkcióját illetően több lehetőséget is számba vettünk: Lehetne valamely öltözet szegélydísze, esetleg fátyol vagy fejdísz maradványa? Feltételezésünk szerint ez utóbbi mellett szól a textília szélességi mérete, mindkét oldalán szegett széle, és szövetszerkezete, a keresztben futó laza, kreppszerű selyem csíkokkal. Ezek a jellegzetességek arra engednek következtetni, hogy egy már a 12. század óta gyakori fejdísz, az ún. "fejkötőkendő" része lehetett.

A konzerválás célja az adott állapot megőrzése, a tárgy megfelelő anyaggal való megerősítése volt. A konzervált darabokat a biztonságos tárolás, kiállíthatóság érdekében savmentes dobozban helyeztük el.

Illés Levente
Nanosensors Laboratory

Sipos Enikő
Textil restaurátor
Centre for Energy Research, Hungarian Academy of Sciences Budapest

DR. SZŐCS PÉTER LEVENTE: FÉMFONALLAL DÍSZÍTETT VISELETI DARABOK NÉHÁNY SZATMÁR MEGYEI KÖZÉPKORI ÉS KORAÚJKORI TEMETŐBŐL

Az előadás az elmúlt évek során kutatott Szatmár megyei közép- és koraújkori temetők leleteit mutatja be. Az előkerült fémfonallal díszített viseleti darabok többsége női fejviselet maradványa, tehát pártákból vagy különböző fejkendőkből származnak, míg a fennmaradó néhány más lelet a ruházat többi részéből származik. A meglehetősen gyenge megtartású leletek azonosítása sem könnyű, még inkább nehéz a pontos készítési díszítési technikák meghatározása és ezek alapján a típusok elkülönítése. A leletek bemutatásának célja az esetleges párhuzamok felderítése és a pontosabb kronológia, tipológia kialakítása.

Dr. Szőcs Péter Levente
Régész, történész
Szatmár Megyei Múzeum (Szatmárnémeti, Románia)
peter.szocs@gmail.com